

Prof. dr Nataša Mrvić Petrović¹

SISTEM KRIVIČNIH SANKCIJA U ŠVAJCARSKOM PRAVU²

Apstrakt

U radu je prikazan razvoj švajcarskog sistema krivičnih sankcija namenjenih punoletnim licima i analizirane su karakteristike savremenog sistema. Sistem krivičnih sankcija zasnovan je na konceptu Karla Štosa o „dvostrukom koloseku“ kazni i mera bezbednosti, koji je primenjen u Krivičnom zakoniku Švajcarske iz 1937. godine (i još je na snazi, uz brojne izmene). Sistem krivičnih sankcija se od 2002. godine reformiše, po ugledu na holandsko i skandinavsko pravo, sa ciljem da se kazna zatvora primenjuje ultima ratio. Rezultat reforme je osobeni sistem sankcija u kome dominira novčana kazna, uz alternativne sankcije (rad u javnom interesu, delimičnu i običnu uslovnu osudu i druge). Prednosti osnovnog koncepta reforme nisu mogle potpuno da budu iskorišćene, jer se od početka XXI veka počinje era represivne kaznene politike. Stoga su 2014. i 2016. godine uvedene posebne mere bezbednosti kojima se značajno proširuje kaznenopravni zahvat, dok rad u javnom interesu (ranija kazna) postaje zamena za zatvor u kratkom trajanju.

Ključne reči: *Švajcarska, krivične sankcije, novčana kazna, rad u javnom interesu, uslovna osuda, alternative zatvoru*

1. Uvod

Uspostavljanje delotvornog sistema krivičnih sankcija koje treba primeniti prema učiniocima krivičnih dela predstavlja najvažniji zadatak krivičnog sistema. Sistem krivičnih sankcija izgrađuje se pod uticajima tradicije i prihvaćenih osnovnih kriminalnopolitičkih opredeljenja u datom društvu, sa težnjom da omogućujući efikasno sprečavanje kriminaliteta. Stoga istraživanje sistema krivičnih sankcija ukazuje na samu suštinu pojedinog nacionalnog krivičnog prava.

U radu se istražuje sistem krivičnih sankcija u Švajcarskoj, shvaćen u širem smislu, budući da, u skladu sa trodeobnom podelom kaznenih delikata, obuhvata

¹ Redovi profesor i naučni savetnik, Institut za uporedno pravo u Beogradu, e-mail: n.mrvic@iup.rs.

² Rad je nastao kao rezultat rada na projektu Instituta za uporedno pravo „Srpsko i evropsko pravo – upoređivanje i usaglašavanje“ (evidencioni broj: 179031), koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja

sankcije za zločine, prestupe i prekršaje³. Sa stanovišta pravne komparatistike, pravo Švajcarske zanimljivo je zato što se istorijski formira pod pravnim uticajima kako germanske, tako i romanske varijante kontinentalnog pravnog sistema, što na osoben način dolazi do izražaja u materiji kaznenog (krivičnog) prava. Najvažniji razlog što je za predmet rada izabran sistem kaznenih sankcija u švajcarskom pravu jeste što je reč o veoma modernom sistemu, koji je značajno reformisan u protekle dve decenije i veoma se razlikuje od drugih u Evropi, budući da u njemu dominantno mesto ima novčana kazna umesto kazne lišenja slobode. Dodatni razlog je sličnost sa krivičnim pravom Srbije, što je posledica okolnosti da oba sistema pripadaju germanskoj varijanti kontinentalnog prava. Otuda pojedina švajcarska zakonodavna rešenja mogu biti iskorišćena kao primeri dobre prakse.

2. Izvori i razvoj švajcarskog krivičnog prava

Premda se krivično pravo Švajcarske svrstava u germansku varijantu kontinentalnog pravnog sistema, istorijski se formiralo pod uticajima iz francuskog prava, budući da se prvim pisanim opštim aktom iz oblasti švajcarskog krivičnog prava smatra Helvetski kazneni zakon (*Code pénal helvétique*), donet 4. maja 1799. godine, kao, švajcarskim uslovima prilagođen, prevod francuskog Krivičnog zakona (*Code penal*) iz 1791. godine⁴. Važio je tokom kratkotrajnog perioda Helvetske Republike (1798-1803) na njenoj teritoriji, ali je potom zadržan u primeni u pojedinim frankofonskim kantonima kao samostalni akt ili je korišćen dopunski, uz druge kantonalne kaznene propise. Partikularizam kantonalnog krivičnog prava bio je veoma izražen, sve do 1898. godine kada je uspostavljena isključiva zakonodavna nadležnost Konfederacije u oblasti materijalnog krivičnog prava, ali ne i u pogledu krivičnog postupka i izvršnog krivičnog prava, koji ostaju u zakonodavnoj nadležnosti kantona sve do početka XXI veka⁵. „Duhovni otac“ švajcarskog krivičnog prava jeste Karl Štos (Carl Stooß), koji je 1888. godine dobio zadatak od Federalnog saveza da izradi nacrt je-

³ Kako u Srbiji termin kazneno zakonodavstvo nije uobičajen, švajcarsko kazneno pravo, koje obuhvata zločine, prestupe i prekršaje, treba razumeti kao krivično pravo u širem smislu te reči (slično kod: Marcel Alexander Niggli, Christoph Riedo, „Quasi-Strafrecht, Strafrecht in engeren und weiteren Sinne und 'sozialethisches Unwerturteil'“, in: Marc Amstutz, Inge Hochreutener, Walter Stoffel (Hrsg.), *Die Praxis des Kartellgesetzes im Spannungsfeld von Recht und Ökonomie*, Shulthess, Zürich, 2011, pp. 91-114). Izvršenom analizom obuhvaćene su sankcije namenjene punoletnim učiniocima krivičnih dela. Nisu analizirane sankcije koje se primenjuju prema maloletnicima i osobenosti vojnog krivičnog zakonodavstva.

⁴ Marcel Alexander Niggli, „Einleitend: Langsamer Abschied von Feuerbach“, in: *Schweizerisches Strafgesetzbuch Strafprozessordnung und Nebenerlasse*, 4. Auflage, Helbing Lichtenhahn Verlag, Basel, 2012, XI; Nadine Zurkinden, „National characteristics, fundamental principles, and history of criminal law in Switzerland“, in: Ulrich Sieber, Konstanze Jarvers, Emily Silverman, *National Criminal Law in a Comparative Legal Context, Introduction to National Systems*, Vol 1., Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Duncker & Humblot, Berlin, 2013, p. 294.

⁵ Do 1898. godine postojalo je više od 40 kantonalnih kaznenih zakona, razvijenih na osnovu različitih zakonskih modela, na primer, po ugledu na *Constitutio Criminalis Carolina*, bavarski, austrijski, Helvetski ili Francuski kazneni zakonik (N. Zurkinde, 295). Treba napomenuti da je švajcarsko krivično procesno zakonodavstvo tek 2011. godine regulisano jedinstveno, na federalnom nivou.

dinstvenog Kaznenog zakonika, te je od 1890. do 1893. godine sačinio komparativnu studiju 25 kantonalnih prava, 1892. godine je izdao dvotomno delo *Principi švajcarskog krivičnog prava*, a već naredne godine objavio *Uvod za opšti deo švajcarskog Krivičnog zakonika*, što je bio osnov Prednacrta švajcarskog Krivičnog zakonika iz 1893. godine. Švajcarski Krivični zakonik, međutim, nije bio usvojen sve do 1937. godine, a po usvajanju je tek 1. januara 1942. godine stupio na pravnu snagu. Kao kuriozitet valja zabeležiti da su u navedenom zakoniku preuzete ideje Karla Štosa koji, sa stanovišta ekleticizma, uspešno integriše francusko, nemačko, austrijsko i italijansko pravo i pronalazi srednje rešenje, prihvatljivo za celu Švajcarsku⁶. Možda je to jedan od razloga što je Kazneni zakonik⁷ (dalje KZ) donet 21. decembra 1937. godine i dalje u primeni, iako je u međuvremenu značajno menjan u skladu sa novijim doktrinarnim stavovima i savremenim kriminalnopolitičkim opredeljenjima.

3. Kazne i mere bezbednosti

Švajcarski sistem krivičnih sankcija, kao i u ostalim zakonodavstvima germanske varijante kontinentalnog pravnog sistema, ustrojen je na „dvostrukom kolos-eku“ kazni (*Strafen/peines*) i mera bezbednosti (*Maßnahmen/mesures*), što je upravo originalni koncept Karla Štosa kojim je zadužio nauku krivičnog prava⁸.

U prvom poglavlju treće glave švajcarskog KZ-a koja nosi naslov „Kazne i mere“ propisane su novčane kazne (*Geldstrafe/peine pécuniaire*) i kazne lišenja slobode (*Freiheitstrafe/la peine privative de liberté*). Prvo je regulisana novčana kazna u dnevnim iznosima, čime je i formalno istaknuta njena pozicija u sistemu kazni. U članu 34 u stavu 1 predviđeni su rasponi novčane kazne od minimalno tri do maksimalno 180 dnevnih iznosa, pri čemu se visina dnevnog iznosa opredeljuje prema stepenu krivice učinioca. U stavu 2 istog člana propisano je da jedan dnevni iznos može da iznosi od 30 do 3000 franaka, s tim što izuzetno, zbog ličnih prilika i finansijskih okolnosti u kojima se nalazi učinilac, sud može dnevni iznos umanjiti do 10 franaka. Prilikom odlučivanja o visini dnevnog iznosa sud uzima u obzir lične i finansijske prilike učinioca u vreme osude i druge okolnosti kao što su njegovi prihodi, raspoloživ kapital, životni troškovi, finansijske obaveze prema članovima porodice i drugim izdržavanim licima i troškovi za nivo minimalne egzistencije (čl. 34 st. 2 KZ).

⁶ N. Zurkinde, 295-296.

⁷ Schweizerisches Strafgesetzbuch/Code pénal Suisse, *Systematische Sammlung des Bundesrechts (SR)/Recueil systématique du droit fédéral (RS)*, 311.0., tekst u redakciji od 1. marta 2018. godine dostupan na: <https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19370083/index.html>. Pregled brojnih izmena zakonskog teksta (zaključno sa izmenama izvršenim 16. 6. 2017. godine) dostupan je na: <https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19370083/changes.html>, 7. 8. 2018. godine. Poslednje izmene opšteg dela Kaznenog zakonika koje se odnose na sistem krivičnih sankcija (Änderungen des Sanktionenrecht) izvršene su 2016. a na snazi su od 1. januara 2018. godine (izvor: *Amtliche Sammlung des Bundesrechts (AS)/Recueil officiel des lois fédérales (RO)* 2016; BBl 2012 4721).

⁸ O istorijskom razvoju sistema “dvostrukog koloseka” sankcija kod: Nataša Mrvić Petrović, “Mera bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja kao samostalna krivična sankcija” u: Ivana Stevanović, Ana Batrićević (ur.), *Krivične i prekršajne sankcije i mere: izricanje, izvršenje i uslovni otpust*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2016, str. 167.

Da bi se utvrdile okolnosti od značaja za određivanje dnevnog iznosa, u članu 34 st. 3 predviđeno je da su vlasti federacije, kantona i opština obavezne da dostave navedene podatke. U svakoj osudi, u skladu sa članom 34 st. 4, moraju biti navedeni broj i vrednost dnevnih iznosa kojima se kažnjava učinilac krivičnog dela.

U članu 35 KZ-a predviđeno je da se novčana kazna može platiti u roku od jednog do šest meseci, s tim da se na zahtev osuđenog može produžiti rok za dobrovoljno plaćanje ili odobriti periodično plaćanje. Sud, međutim, može naložiti obezbeđenje plaćanja ili hitno izvršenje novčane kazne ako postoje okolnosti koje ukazuju na to da će osuđeni izbeći plaćanje novčane kazne. Neplaćena novčana kazna tretira se kao novčani dug državi, koji se naplaćuje kroz redovni građanski postupak izvršenja.

Samo izuzetno, ako učinilac ne plati novčanu kaznu, koja se ni prinudno ne može naplatiti u izvršnom postupku, novčana kazna će se zameniti tzv. supletornim zatvorom⁹ (čl. 36). Jedan dnevni iznos neplaćene novčane kazne odgovara jednom danu zatvora, a naknadno plaćanje novčane kazne utiče na skraćenje lišenja slobode. S obzirom na značaj zaštite ljudskog prava na slobodu, jedino je sud nadležan da odlučuje o zameni neizvršene novčane kazne zatvorom, što je važno u prekršajnim stvarima, kada organ uprave određuje novčanu globu (*Busse*) zbog učinjenog prekršaja.

Izmenama KZ-a iz 2016. godine, koje se primenjuju od 1. januara 2018. godine, ukinute su odredbe članova 37-39 kojima je, kao druga glavna kazna, bio propisan rad u javnom interesu (*gemeinnützige Arbeit/travail d'interet general*). Sada je sankciju moguće samo odrediti u postupku izvršenja kazni, kao način zamene kratkotrajnog lišenja slobode do šest meseci.

U članu 40 KZ-a predviđeno je da kazna lišenja slobode minimalno može da iznosi tri dana (kraće trajanje moguće je jedino radi zamene neplaćene novčane kazne), maksimalno 20 godina, a izuzetno može biti doživotnog trajanja, ako je to zakonom propisano. Prilikom izricanja kazni prioritet ima novčana kazna: sud se može odlučiti za kaznu zatvora zato što smatra da na osuđenog jedino kaznom zatvora može uticati kako ne bi izvršavao krivična dela i prekršaje ili što neće biti moguće izrečenu novčanu kaznu izvršiti (član 41 st. 1). U svakom slučaju sud je dužan da obrazloži zbog čega je optirao za kaznu zatvora, umesto za novčanu kaznu, sem ako ne određuje zatvor umesto neplaćene novčane kazne, na osnovu člana 36.

Mere bezbednosti se mogu izreći uz kaznu, uslovnu ili delimičnu uslovnu osudu ili samostalno (obavezno psihijatrijsko lečenje i čuvanje neuračunljivih učinilaca). Sistem mera bezbednosti čine: mere medicinskog, terapijskog karaktera (čl. 56-65 KZ), druge mere bezbednosti koje se odnose na uračunljiva lica (čl. 66-68) i mere oduzimanja predmeta i imovine (članovi 69-73). Najstarije vrste mera bezbednosti čine mere obaveznog lečenja (psihijatrijsko lečenje, odvikavanje od zavisnosti od opojnih droga ili alkohola, mere primenjive prema mlađim punoletnicima), po pravilu povezane sa lišenjem slobode učinioca kod koga je konstatovan duševni poremećaj ili potreba za stalnom primenom terapijskog tretmana. Pod propisanim uslovima

⁹ Supletorni zatvor je dopunska kazna radi prisiljavanja osuđenog da plati dugovani iznos. Švajcarsko rešenje sasvim je slično nemačkom (v. N. Mrvić Petrović, „Supletorni zatvor u evropskim zakonodavstvima“, *Strani pravni život*, 3/2014, str. 130).

terapeutske mere stacionarnog lečenja mogu biti zamenjene obaveznim lečenjem na slobodi ili prekinute, s tim što učinilac može biti vraćen u ustanovu na stacionarni tretman ako nastane opasnost da izvrši krivično delo.

Uz terapeutske mere medicinskog karaktera u Zakoniku je regulisana i mera bezbednosne zaštite i lečenja ili interniranja (*Verwahrung/internement*). Reč je o meri zatvaranja u neizvesno dugom trajanju osuđenog učinioca koji se smatra duševno poremećenim i opasnim po društvo zbog toga što je izvršio teško krivično delo (za koje je propisana kazna zatvora preko pet godina) i pri tom ugrozio ili povredio fizički, psihički ili polni integritet druge osobe. Mera se određuje ponekad i na osnovu retroaktivno utvrđenih činjenica o opasnom stanju osuđenog prema kome je kazna izvršena. Mera se primenjuje radi zaštite društva od rizika da opasna osoba ponovi izvršenje teškog krivičnog dela. Izvršava se u pritvorskim odeljenjima ili u posebnim azilima. Osuđeni, koji je već izdržao kaznu zatvora, na osnovu posebne mere bezbednosne zaštite može biti zatvoren još dve godine, pre nego što sud uzme u razmatranje da li ima uslova za njegovo puštanje na slobodu. Razlozi za produženje zatvaranja preispituju se jednom godišnje. Pored opisanog redovnog zatvaranja postoji i doživotno, uvedeno pošto je na referendumu izglasana izmena člana 123a Ustava Švajcarske, koja je 8. februara 2004. godine stupila je na snagu. Izmenom je omogućeno da se odlukom suda odredi doživotno zatvaranje naročito opasnog učinioca krivičnog dela protiv polne slobode ili sa elementom nasilja (na primer, učiniocu ubistva ili otmice), prema kome, sudeći po rezultatima medicinskog veštačenja, terapija ne bi imala uspeha, tako da postoji rizik da će ponovitu izvršenje krivičnog dela. Isključena je mogućnost njegovog premeštanja ili ranijeg puštanja iz ustanove¹⁰. Stručnjaci su kritikovali ovo rešenje, ukazujući na to da se može postaviti pitanje kolizije sa članom 5 stava 4 Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama¹¹.

Uz kaznu, meru stacionarnog lečenja ili bezbednosno zatvaranje osuđenog lica, sud može učiniocu izreći dodatno jednu ili više drugih mera bezbednosti, predviđenih u članovima 66-73b, kao što su: zabrana zapošljavanja, zabrana upravljanja motornim vozilom, objavljivanje presude, oduzimanje imovine od fizičkog lica ili kriminalne organizacije, dosuda obeštećenja u korist oštećenog krivičnim delom.

Izmenama KZ-a iz 2016. godine, na osnovu člana 66a, od 1. januara 2018. godine se obavezno proteruju stranci na period od 5 do 15 godina, ako su bili osuđeni na enumeracijom predviđeno krivično delo, bez obzira na visinu kazne koja im je bila izrečena. Fakultativno se proterivanje stranca može odrediti sudskom odlukom u svakom drugom slučaju, kada stranac učini bilo koje drugo krivično delo koje nije navedeno u članu 66a ili ako je prema njemu određena pojedina od mera bezbednosti propisana u članovima 59-61 ili 64 s tim što rok proterivanja može da traje od 3 do 15 godina (čl. 66b). Kada stranac, kome je ranije bila izrečena mera proterivanja, izvrši novo krivično delo, može biti proteran na 20 godina ili čak i trajno, ako je

¹⁰ Slične mere uvedene su i u drugim evropskim zakonodavstvima po ugledu na anglo-američko pravo (v. N. Mrvić Petrović, „Preventivne mere prema osuđenima opasnim po društvo u pravima Sjedinjenih Američkih Država i Velike Britanije“, *Strani pravni život*, 2/2015, str. 43).

¹¹ N. Zurkinde, 305.

novo krivično delo učinio tokom perioda proterivanja (što bi moglo da pretpostavlja njegov ilegalni ostanak na teritoriji Švajcarske)¹². Mere proterivanja se ne odnose na lica koja su ostvarila pravo na politički azil u Švajcarskoj ili uživaju status izbegli- ca ili neku drugu zaštitu po međunarodnom pravu (čl. 66d). Među novijim vrstama mera bezbednosti ističu se, u članu 67 i 67a-d KZ propisane, mere zabrane vršenja delatnosti, kontakta i približavanja licima i objektima. Na lica se takođe odnose mere bezbednosti oduzimanja vozačke dozvole (čl. 67d KZ) i javno objavljivanje presude (čl. 68). Shodno članu 69. KZ-a, ako je krivično odgovornom licu izrečena jedna ili više mera predviđenih u članovima 66-68, one mogu biti uslovljene jemstvom za dobro vladanje (*Friedensbürgschaft/cautionnement*). U članovima 69-73 švajcarskog KZ-a predviđene su mere bezbednosti koje se odnose na predmete. Mera bezbedno- sti oduzimanja predmeta koji je sredstvo ili proizvod izvršenja krivičnog dela (*Sicherungseinzziehung/confiscation d'objets dangereux*) propisana je u članu 69 KZ, dok je oduzimanje imovinske koristi (*Einzziehung von Vermögenswerten/confiscation de valeurs patrimoniales*), kako od fizičkog lica koje je učinilo krivično delo, tako i od kriminalne organizacije, detaljno regulisano u članovima 70-72 Kaznenog zakonika. Poslednja u nizu mera bezbednosti, predviđena u članu 73. KZ, odnosi se na dosudu naknade oštećenom krivičnim delom iz oduzete imovinske koristi, radi zaštite njegov- ih imovinskih interesa (*Verwendung zu Gunsten des Geschädigten/allocation au lese*).

Izmenama zakonodavstva koje su stupile na snagu 2014. i 2016. godine proširivane su mogućnosti za određivanje ovih mera prema licima koja su osuđena za krivična dela protiv polne slobode ili za druga naročito teška krivična dela (teška por- nografija, trgovina ljudima i slično), prema uslovno puštenim licima i povratnicima, s tim što su privremene, a izuzetno mogu da traju do kraja života osuđenog lica. Kako se pokazuje, strah od kriminaliteta migranata, od seksualnog nasilja, trgovine ljudima i sličnih krivičnih dela motivisao je švajcarskog zakonodavca da, radi zaštite društva, predvidi posebne mere bezbednosti kojima značajno proširuje kaznenopravni zahvat u nastojanju da ostvari ciljeve specijalne prevencije.

4. Uslovna osuda i delimično uslovljena kazna

Važnu osobenost švajcarskog sistema krivičnih sankcija čine posebni oblici uslovnog kažnjavanja (*bedingte Strafen/sursis à l'exécution de la peine*) i delimično uslovljenih kazni (*teilbedingte Strafen/sursis partiel à l'exécution de la peine*). Shod- no članu 42 st. 1 KZ, izvršenje izrečene novčane kazne ili kazne lišenja slobode do dve godine po pravilu će biti uslovno odloženo, osim ako sud ne proceni da se jedino izricanjem bezuslovne kazne može postići svrha kažnjavanja (sprečavanje učinioca da nastavi ili ponovi izvršenje krivičnog dela). Otežano je izricanje uslovne osude povratniku: prema stavu 2 navedenog člana, sud može, samo ako postoje naročito olakšavajuće okolnosti u konkretnom slučaju, da izrekne uslovnu osudu učiniocu os-

¹² Navedenom izmenom u članu 66c Kazneni zakonik je usklađen sa odredbama posebnog zakona donetog 20. marta 2015. godine kojim je predviđena deportacija stranaca kriminalaca (na snazi od 1. oktobra 2016. godine).

uđivanom u proteklih pet godina, pri čemu nije od značaja da li je ranije bio kažnjen kaznom lišenja slobode do šest meseci ili mu je bila izrečena uslovna osuda. Proizilazi da se uslovna osuda za novo krivično delo nikada se može se izreći onome ko je bio osuđivan na kaznu lišenja slobode dužu od šest meseci u proteklih pet godina.

Posebno je naglašen značaj naknade štete izvršene krivičnim delom pri izricanju uslovne osude. Tako je u članu 42 stav 3 KZ Švajcarske predviđeno da sud može odbiti da uslovi izvršenje izrečene kazne, ako učinilac nije preduzeo razumne postupke radi nadoknade krivičnim delom pričinjenog gubitka ili štete. Uslovna osuda se može kombinovati sa novčanom globom izrečenom za prekršaje (prema članu 106 KZ).

Delimično uslovljena kazna propisana je u članu 43 KZ. Sud može odrediti da se delimično uslovi izvršenje izrečene kazne lišenja slobode, trajanja od jedne do tri godine, ako je to opravdano s obzirom na okolnosti slučaja i stepen krivice učinio- ca. Bezuslovni deo izrečene kazne lišenja slobode mora prelaziti polovinu te kazne, a osuđeni u zatvorskoj ustanovi mora provesti najmanje šest meseci, da bi ostatak kazne mogao biti uslovljen. U skladu sa članom 44 KZ, osnovna obaveza uslovno osuđenog lica jeste da ne izvrši novo krivično delo u roku proveravanja, koji može da iznosi od dve do pet godina. Osim toga, sud može odrediti da se prema osuđenom primenjuju posebne mere pomoći i podrške ili mu može nametnuti određene obaveze, a u svakom slučaju mora objasniti osuđenom značaj uslovne osude i posledice koje slede, ako prekrši uslove koji su mu određeni. Uspešni protok vremena proveravanja, uz izvršenje obaveza koje je odredio sud ili probaciona služba, isključuje izvršenje izrečene kazne (član 45 KZ).

Mogućnosti uslovnog odlaganja izvršenja cele ili dela kazne lišenja slobode, koja se, potom, mogu izvršavati u režimu polu-slobode, kućnog zatvora ili uz korišćenje elektronskog nadzora, daje velike mogućenosti za pravilnu individualizaciju kazne u cilju postizanja što boljeg specijalno- preventivnog uticaja na osuđeno lice. Na isti način i uslovna novčana kazna može se kombinovati sa drugim merama i prekršajnom novčanom kaznom, čime se povećavaju izgledi da se ostvari željeni specijalno- preventivni uticaj na učinio- ca.

5. Pravci reforme sistema krivičnih sankcija

Učestalije izmene krivičnog zakonodavstva u Švajcarskoj usledile su posle 1971. godine, kada je najpre menjan posebni deo krivičnog prava i, delimično, izvršenje krivičnih sankcija. Uočeni problemi u primeni opšteg dela krivičnog zakonodavstva zahtevali su temeljniju pripremu reforme. One su trajale preko dvadeset godina tako da su izmene opšteg dela Kaznenog zakonika usvojene tek 2002. godine. Komisija za reviziju Zakonika, pod rukovodstvom Hansa Šulca (Hans Schultz), bila je inspirisana ideološkim konceptom koji je bio veoma popularan tokom šezdesetih i sedamdesetih godina u Skandinaviji i Holandiji (karakterisao se niskom zastupljenošću kazni lišenja slobode, pretežno kraćeg trajanja, u strukturi izrečenih krivičnih sankcija) koji je tih

godina inspirisao izmene i niza drugih evropskih krivičnih zakonodavstava¹³. Osnovna ideja reforme bila je da krivično pravo treba da bude primenjeno kao poslednje sredstvo (*ultima ratio*) zaštite društva od kriminaliteta, te da kratkotrajne kazne lišenja slobode do šest meseci treba zameniti novčanom kaznom ili humanijim merama, lišenim penalne sadržine (tzv. alternativne krivične sankcije). Stoga je izmenama švajcarskog KZ-a iz 2002. godine favorizovana upotreba novčanih kazni i različitih oblika uslovnog kažnjavanja na račun kazne lišenja slobode. Stožer sistema kazni postala je novčana kazna, koja se određuje po skandinavskom modelu dnevnih iznosa, dok je mesto druge glavne kazne zauzeo je rad u javnom interesu. Kazna kratkotrajnog lišenja slobode je ukinuta povećanjem njenog minimuma, ali je u isto vreme u sistemu kazni je postojala kazna doživotnog zatvora, a zadržana je mera preventivnog zatvaranja po društvo opasnih lica, po ugledu na Englesku, Nemačku, Austriju, Portugaliju i Švedsku¹⁴. Na taj način je izgrađen veoma osobeni sistem krivičnih sankcija u kome se novčane kazne i alternativne krivične sankcije primenjuju u najvećem broju slučajeva, ali se na učinoce teških krivična dela, neuračunljive osobe i lica opasna po društvo može reagovati kaznom lišenja slobode ili merama koje podrazumevaju duževremeno zatvaranje. Sa reformom se, međutim, zakasnilo: ubrzo pošto je temeljno izmenjeni Zakonik počeo da se primenjuje (2007. godine) pokazalo se da je sistem sankcija u neskladu sa novim ideološkim ambijentom u kome postali dominantni represivni trendovi.

Povodom izmena KZ-a, švajcarski kriminolog Martin Kiliass (Killias) isticao je da su principi zakonodavnih izmena koje su preduzete u Švajcarskoj poznati i u drugim zemljama, ali da se ni u jednoj drugoj nije dogodilo da alternativne sankcije, poput novčane kazne i rada u javnom interesu budu propisane za većinu krivičnih dela. Kritički preispitujući efekte zakonodavnih izmena, konstovao je da one, paradoksalno, doprinose povećanom izricanju dužih kazni zatvora i češćem određivanju lišenja slobode zbog nemogućnosti osuđenih da plate novčane kazne. Na osnovu analize statističkih pokazatelja o izrečenim kaznama Kiliass je zaključio da se izmenama postiglo samo to da dođe do društvene preraspodele bezuslovnog kažnjavanja lišenjem slobode: onaj ko može da plati neće ići u zatvor, onaj ko ne može – ide, što pokazuje da kratkotrajne kazne zatvora nisu nestale iz prakse¹⁵. Kiliass je kritikovao i to što je rad u javnom interesu je postao druga glavna kazna, ravnopravna sa novčanom kaznom, koju ne može zamenjivati, tako da se praktično javlja u ulozi neke vrste kazne radom (*Arbeitsstrafe*), što je u protivrečnosti sa nepenalnom sadržinom te mere¹⁶.

Nezadovoljstvo reformom iz 2007. godine uticalo je da su već od 2010. godine

¹³ Hans Schultz, "Probleme einer Revision des Allgemeinen Teils des Schweizerischen Strafgesetzbuches", in: *Festschrift für Karl Lackner zum 70. Geburtstag* (hrsg. Wilfried Küper, Ingeborg Puppe, Jörg Tenckhofs), Walter de Gruyter, Berlin-New York, 1987, p. 890, Monika Simmler, „Sieben enttäuschte Hoffnungen? Zur statistischen Überprüfung der realen Folgen der AT-Revision“, *Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht*, vol. 134, 2016/1, p. 77.

¹⁴ Hans-Heinrich Jescheck, "Der Strafsystem des Vorentwurfs zur Revision des Allgemeinen Teils des Schweizerischen Strafgesetzbuches in rechtvergleichender Sicht", in: *Festschrift für Karl Lackner zum 70. Geburtstag* (hrsg. Wilfried Küper, Ingeborg Puppe, Jörg Tenckhofs), Walter de Gruyter, Berlin-New York, 1987, p. 905.

¹⁵ Martin Killias, "Korrektur einer verunglückten Gesetzgebung: Zur erneuten Revision des AT-StGB", *Die Zeitschrift für Schweizerisches Recht*, Vol. 130, I, 2011/5, p. 630, <http://www.rwi.uzh.ch/dam/jcr:fffff-e941-0562-0000-0000556cc218/Korrektur-einer-Verunglueckten-Gesetzgebung.pdf>, 15. 8. 2018.

¹⁶ M. Killias, 632.

počele pripreme nove reforme opšteg dela krivičnog zakonodavstva. Izmenama iz 2012. godine uvedena je novčana kazna kao zamena za kratkotrajni zatvor i uslovna novčana kazna, što je docnije kritikovano. Kao reakcija na reviziju opšteg dela KZ-a od 4. aprila 2012. godine usledila je "reforma reforme" kojom su izvršene izmene prava o sankcijama 19. juna 2015. godine. Prvobitno je bilo predviđeno da se ukine uslovna novčana kazna i da se temeljnije reformiše sistem sankcija, ali se u međuvremenu odustalo od nekih rešenja, jer se smanjilo nezadovoljstvo izmenama iz 2007. godine budući da statistički podaci nisu potvrdili neefikasnost novčanog i uslovnog kažnjavanja.

Osnovni rezultat najnovije reforme iz 2015/16 godine jeste jačanje pozicije kazne lišenja slobode, tako što se smanjuje broj dnevnih iznosa novčane kazne sa 360 na 180, čime se sprečava izricanje visokih novčanih kazni, umesto kojih će morati da bude određena kazna lišenja slobode. Minimum kazne lišenja slobode je snižen na tri dana sa nekadašnjih 6 meseci kako bi se ona mogla češće koristiti kao zamena za neplaćene novčane kazne. Snižavanje minimuma dnevnog iznosa novčane kazne, sa druge strane, omogućilo je da ona bude izrečena i siromašnim učiniocima, s tim što će, u slučaju da ne bude plaćena, takođe biti zamenjena kaznom zatvora. Isti efekat se postiže i skraćanjem otplate na 6 meseci sa ranijih godinu dana. Ideja zakonodavca bila je da se omogući izricanje kratkotrajnog lišenja slobode onda kada se novčanom kaznom ne mogu postići ciljevi kažnjavanja, na primer, kada siromaši porodični budžet. Smatra se da kratkotrajno lišenje slobode, uz ponavljanje kazne, može delotvorno uticati na sitne prestupnike.

Izmenama KZ-a iz 2015/2016 godine, ukinute su odredbe članova 37-39 KZ, čime je rad u javnom interesu prestao da bude jedna od glavnih kazni i ponovo postao način zamene kratkotrajnog lišenja slobode u postupku izvršenja. Ukinut je i član 107 KZ koji je propisivao rad u javnom interesu kao jednu od kazni za prekršaje. Zakonske izmene usledile su zbog stalnog opadanja broja izrečenih kazni rada u javnom interesu. Kako ističe Kilijs, pokazalo se da sudija, koji bi, pre izricanja kazne rada u javnom interesu, trebalo da utvrdi okolnosti vezane za ličnost učinioca, njegove radne sposobnosti i motivaciju za rad, nema načina da to učini tokom glavnog pretresa. Posle početnog perioda u kome su sudovi često određivali rad u javnom interesu, koji osuđeni docnije nisu izvršavali, u sudskoj praksi je zabeležen nagli pad izrečenih kazni rada u javnom interesu¹⁷. Stoga se i Kilijs založio za vraćanje starog rešenja po kome bi uprava izvršavala i nadzirala zamenu kratkotrajnog lišenja slobode radom u javnom interesu, s tim što bi postojala mogućnost da se sudu okrivljeni obrati pritužbom na rad uprave, ukoliko bi bila kršena njegova prava pri izvršenju rada u javnom interesu¹⁸.

6. Zaključak

Švajcarski sistem krivičnih sankcija namenjenih punoletnim učiniocima pretrpeo je XXI veku korenite preobražaje. Osoben je u odnosu na druge evropske

¹⁷ M. Killias, o. c., str. 633.

¹⁸ M. Killias, o. c., str. 634.

sisteme zbog istaknutog položaja novčane kazne i naglašene uloge koju u njemu imaju alternativne krivične sankcije. One omogućavaju bolju individualizaciju sankcija i neobične načine kombinovanja različitih vrsta kazni i sankcija (čak uslovnih i bezuslovnih novčanih sankcija), čime se prevazilaze nedostaci „siromašnog“ sistema kazni (iz kog je, u međuvremenu, „isteran“ rad u javnom interesu).

Kada se ocenjuju učinci švajcarskih reformi sistema krivičnih sankcija potrebno je istaći da temeljna reforma iz 2002. godine nije mogla biti potpuno delotvorna, premda je omogućila ključni preokret u kaznenoj politici velikim povećanjem učešća novčanog kažnjavanja. U pogledu delimične delotvornosti reforme švajcarski primer podseća na sličnu situaciju u Srbiji, u kojoj su alternativne sankcije uvedene novim krivičnim zakonodavstvom iz 2005. godine, ali su uslovi za njihovo izvršenje stvoreni tek znatno kasnije, tako da u promenjenom ideološkom ambijentu navedene sankcije nisu mogle ostvariti onu ulogu koju bi inače mogle da postignu.

Švajcarsko pravo u oblasti krivičnih sankcija može biti za zakonodavca u Srbiji dobar primer kada je reč o uslovnoj osudi i kombinaciji delimične kazne i uslovne osude. Drugo, švajcarsko iskustvo ukazuje na potrebu preispitivanja pozicije rada u javnom interesu, budući da je, slično kao u Švajcarskoj, u sistemu krivičnih sankcija u Srbiji rad u javnom interesu predviđen kao glavna kazna, a izuzetno retko se izriče u praksi. Svakako da postoje i druga rešenja u pogledu liberalnih načina izvršenja kazni lišenja slobode u Švajcarskoj, koja mogu poslužiti kao uzor zakonodavcu u Srbiji prilikom budućih izmena krivičnog zakonodavstva. Ipak, ne treba zaboraviti da su naknadne reforme krivičnog zakonodavstva u Švajcarskoj imale za cilj da ponište efekte revizije iz 2002. godine, jer se uvidelo da nije moguće isključiti kratkotrajnu kaznu lišenja slobode iz sistema krivičnih sankcija, pogotovu što se promenilo kriminalno-političko opredeljenje koje je postajalo represivno. Svojevremeno su Ajsner (Eisner) i Kilijas (Kilias) isticali da reforme nisu bile uspešne, jer se beleži porast presuđenog kriminaliteta i sve veće učešće izrečenih kazni lišenja slobode, što je praćeno nedostatkom zatvorskih kapaciteta, zato što se mali broj lica uslovno pušta na slobodu.¹⁹ Posle toga je dodatno pooštrena krivičnopravna reakcija na krivična dela nasilja, protiv polne slobode, na kriminalitet stranaca i korupciju, a uvedene su mere doživotnog bezbednosnog zadržavanja osuđenih koji se smatraju opasnim po društvo. Od početka 2018. godine oštrica borbe protiv kriminaliteta usmerena je na strance koji u Švajcarskoj vrše krivična dela, koji postaju nepoželjni u toj sredini.

Bez obzira što zaoštavanje kaznene politike doprinosi efektu proširenja mreže socijalne kontrole (*net widening effect*), Švajcarska ostaje primer veoma sigurnog društva, sa niskom stopom kriminaliteta, posebno imovinskog i privrednog, na koji se reaguje pretežno novčanim sankcijama i uslovnim kažnjavanjem, a samo izuzetno kaznama i merama povezanim sa lišenjem slobode.

¹⁹ Manual Eisner, Martin Killias, "Switzerland", *European Journal of Criminology*, Volume 1, 2/2004, pp. 257-293.

Literatura

Eisner, Manual, Killias, Martin, „Switzerland”, *European Journal of Criminology*, Volume 1, 2/2004, pp. 257-293.

Jescheck, Hans-Heinrich. „Der Strafsystem des Vorentwurfs zur Revision des Allgemeinen Teils des Schweizerischen Strafgesetzbuches in rechtvergleichender Sicht”, in: *Festschrift für Karl Lackner zum 70. Geburtstag*, Wilfried Küper, Ingeborg Puppe, Jörg Tenckhofe (Hrsg.), Walter de Gruyter, Berlin-New York, 1987, pp. 901-924.

Killias, M., „Korrektur einer verunglückten Gesetzgebung: Zur erneuten Revision des AT-StGB”, *Die Zeitschrift für Schweizerisches Recht*, vol. 130, I, 2011/5, pp. 627-640, <http://www.rwi.uzh.ch/dam/jcr:ffffff-e941-0562-0000-0000556cc218/KorrekturainerverungluecktenGesetzgebung.pdf>, 15. 8. 2018.

Niggli, Marcel Alexander, Riedo, Christoph, „Quasi-Strafrecht, Strafrecht im engeren und weiteren Sinne und 'sozialethisches Unwerturteil'“, in: Marc Amstutz, Inge Hochreiter, Walter Stoffel (Hrsg.), *Die Praxis des Kartellgesetzes im Spannungsfeld von Recht und Ökonomie*, Schulthess, Zürich, 2011, pp. 91-114.

Niggli, Marcel Alexander, „Einleitend: Langsamer Abschied von Feuerbach”, in: Marcel Alexander Niggli (Hrsg.), *Schweizerisches Strafgesetzbuch Strafprozessordnung und Nebenerlasse*, 4. Auflage, Helbing und Lichtenhahn Verlag, Basel, 2012, p. XI-XLV.

Mrvić Petrović, Nataša, „Mera bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja kao samostalna krivična sankcija” u: Ivana Stevanović, Ana Batričević (ur.), *Krivične i prekršajne sankcije i mere: izricanje, izvršenje i uslovni otpust*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, 2016, str. 167-177.

Mrvić Petrović, Nataša, „Preventivne mere prema osuđenima opasnim po društvo u pravima Sjedinjenih Američkih Država i Velike Britanije“, *Strani pravni život*, 2/2015, str. 41-52.

Mrvić Petrović, Nataša, „Supletorni zatvor u evropskim zakonodavstvima“, *Strani pravni život*, 3/2014, str. 127-140.

Simmler Monika, „Sieben enttäuschte Hoffnungen? Zur statistischen Überprüfung der realen Folgen der AT-Revision“, *Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht*, 134, 1/2016, pp. 73-99.

Schultz, Hans „Probleme einer Revision des Allgemeinen Teils des Schweizerischen Strafgesetzbuches”, in: *Festschrift für Karl Lackner zum 70. Geburtstag* in: *Festschrift für Karl Lackner zum 70. Geburtstag*, Wilfried Küper, Ingeborg Puppe, Jörg Tenckhofe (Hrsg.), Walter de Gruyter, Berlin-New York, 1987, pp. 889-900.

Schweizerisches Strafgesetzbuch/Code pénal Suisse, *Systematische Sammlung des Bundesrechts (SR)/Recueil systématique du droit fédéral (RS)*, 311.0., tekst u redakciji od 1. marta 2018. godine dostupan na: <https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19370083/index.html>. Pregled brojnih izmena zakonskog teksta (zaključno sa izmenama izvršenim 16. 6. 2017. godine) dostupan je na: <https://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19370083/changes.html>, 7. 8. 2018. godine. Poslednje izmene opšteg dela Kaznenog zakonika koje se odnose na sistem krivičnih

sankcija (Änderungen des Sanktionenrecht) izvršene su 2016. a na snazi su od 1. januara 2018. godine (izvor: *Amtliche Sammlung des Bundesrechts (AS)/Recueil officiel des lois fédérales (RO)* 2016; BBl 2012 4721).

Zurkinden, Nadine, "National characteristics, fundamental principles, and history of criminal law in Switzerland", in: Ulrich Sieber, Konstanze Jarvers, Emily Silverman (eds.), *National Criminal Law in a Comparative Legal Context*, Volume 1. Introduction to National Systems, Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, Duncker & Humblot, Berlin, 2013, 205-311.

Nataša Mrvić Petrović, Ph.D.

Principal Research Fellow, Institute of Comparative Law, Belgrade

SYSTEM OF CRIMINAL SANCTIONS IN SWITZERLAND LAW

Abstract

The paper presents the development of the Swiss system of criminal sanctions for adults and analyzes the characteristics of the modern system of sanctions. The system of criminal sanctions is based on the concept of Carl Stooss called "double-track" system of sanctions (penalties and safety measures), which was applied in the Swiss Criminal Code of 1937. (the Code is still in force, with numerous changes). The system of criminal sanctions has been reformed in 2002 with obvious influences of Dutch and Scandinavian rights, with the aim of applying the ultimate ratio to prison sentences. The result of the reform is a special system of sanctions dominated by fines, with alternative sanctions (work in the public interest, partial and ordinary conditional conviction, and others). The benefits of the basic concept of reform could not be fully exploited, because since the beginning of the 21st century start of the era of the punitive criminal policy. Therefore, in 2014 and 2016, special safety measures have been introduced which significantly extended domain of the application of criminal sanctions, while community service (earlier punishment) became a replacement for a short-term prison.

Keywords: *Switzerland, criminal sanctions, fine, community service, suspended sentence, alternatives to imprisonment*